

Posudek oponenta habilitační práce

Univerzita Karlova	
Fakulta	Pedagogická
Obor řízení	Speciální pedagogika
Uchazeč	<i>PhDr. Mgr. Michal Vostrý, Ph.D.</i>
Pracoviště uchazeče	Univerzita J. E. Purkyně v Ústí nad Labem
Habilitační práce (název)	Vostrý, Michal. (2022) <i>Edukační intervence osob s Alzheimerovou nemocí s podporou sociální adaptability v kontextu komprehenzivní rehabilitace</i>
Oponent	prof. PhDr. Karel Pančocha, Ph.D.
Pracoviště oponenta	Institut výzkumu inkluzivního vzdělávání, PdF MU

Aktuálnost námětu

Autor přináší do oblasti speciálně pedagogické vysoce aktuální témata z oblasti intervence u osob s Alzheimerovou nemocí (AN). Jedná se o mezioborové téma, které vzhledem ke komorbiditám a často také složité osobní i sociální situaci seniorů s AN, není možné pojmut jinak, než prostřednictvím zapojení znalostí a zejména praktických aplikací různých vědních disciplín. Práce autora proto logicky osciluje na pomezí několika nosných vědních disciplín. Zejména se jedná o speciální pedagogiku a ergoterapii. Autor prokazuje orientaci v obou uvedených disciplínách a dokáže jejich poznatky vhodně syntetizovat v prakticky uplatnitelné modely kognitivní rehabilitace osob s AN, které následně zkoumá s využitím experimentálních postupů.

Přístup k řešení v rámci teoretické části práce

Autor si zvolil poměrně tradiční model prezentace své práce a rozdělil ji na část teoretickou (úvod a kapitoly 2, 3 a 4) a část empirickou (kapitola 5). Úvod práce zahrnuje jak základní vhled do současné situace týkající se celosvětového nárůstu počtu osob s diagnózou demence, tak možnostem farmakologické léčby a nefarmakologických způsobů terapie. Autor taktéž vhodně vysvětluje svůj záměr, cíle a základní rozdělení následujícího textu. Domnívám se, že v úvodu uvedený očekávaný výstup práce (s. 10) „*poukázat na možnosti komprehenzivní rehabilitace.....*“ byl autorem v rámci textu práce významně překonán a rozšířen.

První kapitola přináší důležitý a podrobný přehled klíčových témat souvisejících se stárnutím, stářím a kognitivními funkcemi u seniorů. Tato kapitola poskytuje pečlivý základ pro další analýzu a následující výzkum. Za pozitivní považuji zejména vymezení konceptu stárnutí a stáří v kontextu 21. století, což je důležité vzhledem k měnícímu se věkovému složení populace. Autor neopomíná také globální trendy, které mají dopad na stárnutí. Za

nejpodstatnější pak považují důraz na podporu kvality života, naplňování potřeb seniorů a udržování či podporu kognitivních funkcí. Další část kapitoly je věnována geriatrickým syndromům, které mají klíčový vliv na kvalitu života seniorské populace a zvyšují jejich závislost na péči. Závěr kapitoly je pak věnován moderní péči o seniory. Jedním z klíčových aspektů, který autor zdůrazňuje, je zejména trend směrem k domácí péči. Tato změna je detailně popsána, a to včetně výhod a nevýhod, které s sebou nese. Autor v neposlední řadě zdůrazňuje potřeby pečujících osob a aktivního zapojení seniorů do rozhodovacího procesu, což je významný krok směrem k poskytování efektivní péče. Za pozitivní považují kvalitně provedenou analýzu mezinárodního kontextu a legislativy v Česku, včetně zahrnutí relevantních studií a výzkumů. Kapitola je tak výchozím pro další výzkum a analýzu v rámci výzkumného projektu autora.

Druhá kapitola s názvem Syndrom demence poskytuje čtenáři důležité a aktuální údaje o této závažné zdravotní problematice. Jedná se o rozsáhlý souhrn faktů, rizikových faktorů a možností prevence vzniku demence.

Z pohledu speciálně pedagogického považují za důležité, že se v rámci kapitoly dozvídáme nejen a tom, co demence je a jak se diagnostikuje, ale také uvádí různé možnosti prevence jejího vzniku a ovlivňování jejího průběhu. Autor ukazuje, že i zdánlivě malé změny v životním stylu, jako je zdravější strava a fyzická aktivita, mohou mít velký vliv na snížení rizika. Zmiňuje také význam vzdělání a aktivního trávení volného času jako prostředky k udržení kognitivních funkcí. Pro následující empirickou část je proto zásadní, že i když léčba demence zatím není zcela úspěšná, intervence zaměřené na ovlivnitelné rizikové faktory mohou pomoci oddálit nebo dokonce zastavit rozvoj tohoto onemocnění. Celkově tato kapitola poskytuje důležité informace o demenci a specificky pak Alzheimerově nemoci, upozorňuje na její rostoucí výskyt a staví na předpokladu, že aktivním (intervenčním) zásahem lze pozitivně ovlivnit její průběh.

Následující kapitola je koncipována jako přehled jednotlivých částí komprehenzivní rehabilitace, je však zacílena na specifika osob v seniorském věku a zdůrazňuje zejména edukační rehabilitaci, kterou propojuje s konkrétní rehabilitací kognitivní. Jedním z hlavních pozitivních bodů této kapitoly je důkladné vysvětlení a srovnání dvou významných oborů, ergoterapie a speciální pedagogiky, a jejich role při pomoci a podpoře seniorů s demencí. Ergoterapii autor považuje za jeden z hlavních nástrojů pro zlepšení kognitivních funkcí a podporu v každodenním životě seniorů s demencí. Speciální pedagogika pak stále hledá své konkrétní místo v tomto kontextu. Autor však velmi jasně ukazuje, že speciální pedagogika může hrát klíčovou roli v oblasti diagnostiky, intervence a poradenství. Za důležité považují také konfrontace metod/technik využívaných v ergoterapii a ve speciální pedagogice (s. 82). Srovnání obou oborů a jejich komplementární role při podpoře seniorů s demencí je významné a inspirující. Kapitola ukazuje, že spolupráce mezi těmito obory může výrazně zvýšit efektivitu rehabilitace. Celkově tato kapitola nabízí hluboký vhled do problematiky rehabilitace seniorů s AN a vytváří jasné předpoklady pro sestavení vlastního intervenčního programu, který autor využívá v následující empirické části práce.

Empirická část – použitá metodologie, výsledky, diskuse

Empirická část této práce je dobře strukturovaná a obsahuje detailní popis výzkumného šetření, jeho cílů, problémů a metodologie. Autor představil koncepci výzkumu a jeho jednotlivé fáze (s. 85) dle obecně platných metodologických postupů, což napomáhá k pochopení celého procesu.

Samotné provedení výzkumu je důkladně popsáno, včetně etických aspektů a limitů studie, což je důležité pro zachování integrity výzkumu. Výzkumný problém a hypotézy jsou jasně definovány. Použití standardizovaných testů (např. Addenbrookský test) pro hodnocení změn kognitivních funkcí a zvládání denních činností je vhodným rozhodnutím, které umožňuje poměrně objektivní měření změny u osob s AN. Zvláště pozitivně hodnotím provedení předvýzkumu formou single-case experimental designu a následně hlavní studie s využitím skupinového experimentu. Celkově lze říct, že empirická část této práce poskytuje pečlivý a strukturovaný popis výzkumného šetření a jeho kontextu, což je klíčové pro porozumění výsledkům a závěrům, které jsou prezentovány v následující části páté kapitoly. Autor následně prezentuje výsledky experimentu a srovnává výsledky cílené kognitivní intervence prováděné u experimentální skupiny s kontrolní skupinou, které byla poskytována běžná péče (treatment as usual). Z etického hlediska považují za významné, že autor po skončení experimentu poskytl možnost využít intervenční postupy a jejich případných benefitů i kontrolní skupině. Za dílčí slabší stránku práce považují absenci úvodní přehledové studie, která by čtenáře v rámci empirické části seznámila s metodologií a výsledky předchozích studií, které se věnovaly kognitivní rehabilitaci zejména v zahraničí. Je však třeba uvést, že tyto studie autor neopomíjí a pracuje s nimi zejména v části 5.12 Diskuse výsledků, kde své výsledky s výsledky těchto studií konfrontuje.

Kvalita a správnost dosažených výsledků

Dosažené výsledky autora je třeba posuzovat v širší problematice a její komplexnosti. Autor si zvolil oblast, která je velmi rozsáhlá a práce na ní proto musela být dlouhodobá a vyčerpávající (včetně komplikací způsobených pandemickou situací v průběhu realizace výzkumu). Dosažené výsledky, které autor prezentuje v rámci části 5.11 a 5.12 považují za kvalitní a správné. Práce je příspěvkem ke speciálně pedagogickému poznání z hlediska získaných dat a jejich interpretace, ale také v oblasti metodologické, kde autor ukazuje cestu, jak se prostřednictvím experimentálně orientované kvantitativní metodologie kvalitně zhodnotit evaluace konkrétního intervenčního programu.

Původnost dosažených výsledků

Z publikace je patrné, že se autor tématu intervencí u osob s AN věnuje dlouhodobě nejen po stránce teoretické, ale též má hluboké zkušenosti z praxe. Výsledky jeho práce vycházejí z propracovaného badatelského zaměření, a to zejména v části práce, která se věnuje evaluaci intervenčního programu kognitivní rehabilitace.

Uplatnitelnost výsledků pro rozvoj oboru a praxi

Otázku uplatnitelnosti výsledků pro další bádání, které by se mohlo ubírat do oblastí aplikovaného výzkumu se zaměřením na výzkum intervenčních postupů a jejich adaptace pro konkrétní klienty (dle jejich aktuální situace a rozvoje AN) lze zodpovědět jednoznačně pozitivně. Výsledky práce autora mohou posloužit jako inspirační pole a úvod do dalších hlubších analýz konkrétních problémů spojených s AN např. studie různých deficitů

v kognitivních funkcích a chování (dovednostech) klientů a možnostech edukačních přístupů prostřednictvím kognitivních a behaviorálních technik. Uplatnitelnost výsledků výzkumu v pedagogické praxi je bezesporu jednou ze silných stránek předkládané práce. Text doporučení pro speciálněpedagogickou praxi (s. 165) lze okamžitě použít v pregraduální přípravě i praxi různých pomáhajících profesí.

Formální úprava a jazyková úroveň práce

Předložená habilitační práce má standardní úpravu a je logicky rozdělena na teoretickou a empirickou část. Text je dobře čitelný a odborný zároveň. Tabulky a grafy jsou přehledné a srozumitelné. Citace jsou v práci užívány dle platné normy, množství citovaných domácích i zahraničních prací je nadstandardní. Otázkou zůstává, zda by v rámci snahy o postojové změny laické i odborné veřejnosti směrem k pozitivnějšímu vnímání různých skupin, nebylo možné najít vhodnější slovní spojení pro označení osob s diagnózou AZ, než autorem používané „jedinec trpící demencí.“

Dotazy oponenta k obhajobě habilitační práce

- 1) V rámci kapitoly 5.7. byly popsány intervenční postupy, které byly využity v rámci experimentálního výzkumu. Zhodnoťte, jakým způsobem byli (případně jak by měli být) připravováni a monitorováni odborníci (experimentátoři), kteří intervenci v rámci experimentu prováděli, tak aby byla zajištěn jednotný obsah a kvalita intervence v průběhu intervenční fáze experimentu (treatment fidelity).
- 2) Uveďte příklady odborníků nebo neformálních pečovatелů, kteří by v rámci současného systému sociálních služeb byli schopni a měli možnost postupy kognitivní intervence osobám s AN poskytovat.

Závěr

Předkládaná habilitační práce SPLŇUJE požadavky kladené na habilitační řízení v oboru speciální pedagogika a přináší nové vědecké poznatky. Práci proto DOPORUČUJI k obhajobě v rámci habilitačního řízení v tomto oboru a po jejím úspěšném absolvování doporučuji udělení vědecko-pedagogického titulu docent.

V Brně dne 20. 8. 2023

Karel Pančocha